

<https://jrl.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Researches in Linguistics
E-ISSN: 2322-3413
16(1), 139-158
Received: 03.09.2023 Accepted: 02.03.2024

Research Paper

Pronominal Clitics in Persian: A Distributed Morphology Approach

Hannah Hosseini

Ph.D. Student of linguistics, Department of English Language and linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran.
hannah_hosseini_razi96@yahoo.com

Shoja Tafakkori Rezayi*

Associate Professor of Linguistics, Department of English Language and linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran.
sh.tafakkori@razi.ac.ir

Razi University, Kermanshah, Iran

Amer Gheitury

Associate Professor of Linguistics, Department of English Language and linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran.
amer@razi.ac.ir

Abstract

Persian independent pronouns can be considered as the head of noun phrases (Shaghaghi, 2015). However, the head of the noun phrase with a prepositional phrase (preposition + pronominal clitic) can be occupied by a pronominal clitic. To deal with this dual behavior, we adopt distributed morphology, developed by Halle & Marantz (1993), to analyze the internal structure of dependent pronouns or pronominal clitics. This research draws upon descriptive-analytical method, and the data come from Persian language. In this paper, theoretical arguments as well as linguistic evidence will be employed to examine the hypotheses. We suggest that the so-called “pronominal clitics” are actually different elements with different semantic features and structural relationships. Finally, we argue that the (M) index, as a secondary product of morphological merger (Merger) between the two heads, is supposed to be the distinctive element of the dependent pronouns, not of the independent pronouns.

Keywords: Clitics, Distributed Morphology, pronominal clitics, Object agreement, Morphological merger

Introduction

The present paper intends to examine the nature of Persian pronominal clitics or dependent personal pronouns within the framework of distributed morphology. Independent personal pronouns can appear at the head position of a noun phrase. However, it is not true for their clitic forms unless their host be a preposition phrase, wherein that the pronominal clitics can function as the head of the noun phrase. This points to the underlying distinctions between dependent personal pronouns. The present research is grounded upon the very behaviors of pronouns and intends to describe the content features and internal structure of the dependent pronouns.

Materials and methods

In the framework of generative grammar, the intuition of native speakers is an important criterion to judge the well-formedness of sentences. It is thus understood that research into different structures of a language can be based on the

---

*Corresponding author

intuition of a competent native speaker of the language in question. The data for analysis were collected based on the intuition of one of the co-authors which were then reviewed and confirmed by other members of the research team. In the next step, data obtained were analyzed for descriptive goals related to clitics in Persian language and were then explained on the basis of Distributed morphology framework. Distributed morphology is a post syntactic framework developed by Halle and Marantz (1993). It assumes that there is no generative lexicon, and the formal features are solely restored in a basic storage. According to Marantz (1998), this non-generative storage (which Marantz calls “pure lexicon”) does not participate in the word formation process. In this theory, the other functions of the generative lexicon are now distributed along the syntactic, morphological and phonological components. In Marantz’s (1998) approach, the output of the computational system would be manipulated across the morphological component. In other words, the morphological operations that apply at the post-syntactic level can modify the structure mainly before the phonological component. Furthermore, Bobaljik (2008) argues that agreement features are assigned post-syntactically. In this descriptive analytic research, we mainly use this framework to investigate the nature of pronominal clitics in Persian

Discussion of results and conclusion

This paper is intended to analyze the internal structure and nature of morphemes known as pronominal clitics. These morphemes are attached to different hosts including nouns, prepositions and verbs. We are also aimed at finding out if they possess the same content feature. Considering this inquiry is significant from two perspectives: Firstly, the research in this area claims that one of the most important features that places the pronominal clitics in the category of Clitics is their ability to connect to different hosts. If the analysis shows that the content feature of these elements are different in structures with discrepant hosts, they can no longer be categorized as clitics. Secondly, the dual behavior and the morphological peculiarities that have been shown in combination of “base + pronominal clitic” indicate the underlying distinctions between dependent personal pronouns. Such questions lie at the bedrock of suggesting (M) index. It is assumed that this index, considered as a secondary product of morphological merger between two heads, is the distinguishing factor between dependent and independent forms of pronouns. To examine the explanatory efficiency of the (M) index, we investigated the performance of this index in the reflexive structures with local dislocation and some noun phrases. Finally, the current research investigated the structural position of the dependent pronouns attached to verbs and their structural relation to the agreement mechanism; In this part, we describe the content feature and internal structure of these pronouns. The important issue regarding these elements is that these pronominal systems really resemble affixation more than clitic systems.

Within the framework of distributed morphology, it was found that the dependent personal pronouns attached to nouns, verbs, and prepositions are separate elements with different content features and internal structures. The dependent personal pronouns can also be placed first before other morphemes making thus pronouns closer to the stem. In fact, the findings of this research indicate that these pronominal systems do not really resemble clitic systems.

مقاله پژوهشی

پی‌بست‌های ضمیری در زبان فارسی از نگاه صرف توزیعی

هانا حسینی*

ID شجاع تفکری رضایی**

عامر قیطوری***

چکیده

به باور شقاقی (۱۳۹۴) گونه آزاد پی‌بست ضمیری، یعنی ضمایر منفصل، می‌توانند در جایگاه هسته گروه اسمی قرار بگیرند؛ اما گونه واژه‌بستی آنها چنین قابلیت ندارد. این در حالی است که اگر میزان حرف اضافه باشد، ضمیر می‌تواند در جایگاه هسته گروه اسمی قرار گیرد. با توجه به این مسئله، پژوهش حاضر می‌کوشد تا با استفاده از نظریه صرف توزیعی، به تحلیل فرایند شکل‌گیری ضمایر منفصل و متصل و ماهیت ضمایر متصل به اسم، حرف اضافه و فعل پردازد، تا در پرتو آن بتواند دلیل وجود چنین رفتار دوگانه‌ای را بیابد. این پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی انجام می‌گیرد و فرضیه‌های آن با استفاده از استدلال‌های نظری و شواهد زبانی به‌بوتۀ آزمایش قرار داده می‌شود. فرضیه اصلی این پژوهش آن است که رفتار متفاوت ضمایر متصل، ریشه در ماهیت و جایگاه ساختاری ویژه آنها دارد؛ در این زمینه همچنین فرضیه وجود نشانه «M» نیز مطرح می‌گردد؛ این نشانه که حاصل ادغام صرفی میان تکواژ پایه و ضمیر است بر روی هسته ضمیر متصل هویدا می‌گردد. یافته‌های این پژوهش ضمن اثبات وجود نشانه «M»، تمایز ساختاری و ماهیتی ضمایر متصل به میزان‌های مختلف را تأیید می‌کند.

کلیدواژه‌ها: ضمیر، صرف توزیعی، واژه‌بست، مطابقت مفعولی، ادغام صرفی

* دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، گروه زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران hannah_hosseini_razi96@yahoo.com

**دانشیار گروه زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول) sh.tafakkori@razi.ac.ir

***دانشیار گروه زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران amer@razi.ac.ir

۱. مقدمه

به باور زبان‌شناسان عناصر موسوم به پی‌بست ضمیری یا ضمائر متصل قادرند به میزبان‌های متعددی همچون فعل، حرف اضافه و اسم متصل شوند؛ این ویژگی یکی از مهم‌ترین عواملی بود که سبب شد تا زبان‌شناسان زبان فارسی، این عناصر متصل را در دسته واژه‌بست‌ها جای دهند. شقاقی (۱۳۹۴) به وجود استثناء در رفتار پی‌بست ضمیری اشاره می‌کند؛ وی اظهار می‌دارد که گونه آزاد پی‌بست ضمیری می‌توانند در جایگاه هسته گروه اسمی قرار بگیرند، این در حالیست که گونه واژه‌بستی آنها چنین قابلیت ندارند؛ اما در شرایطی که پی‌بست ضمیری به میزبانی از نوع حرف اضافه متصل شود، می‌تواند در جایگاه هسته گروه اسمی قرار گیرد. با توجه به این مسئله، در ادامه با استفاده از رویکرد صرف توزیعی، نگاهی دقیق به فرایند شکل‌گیری ضمائر منفصل و متصل کردیم تا در پرتو آن بتوانیم دلیل وجود چنین رفتار متفاوتی را در عملکرد واژه‌بست‌ها بیابیم. این نظریه غیرواژگان‌گرا با حذف فرایندهای واژه‌سازی از بخش واژگان و در نظر گرفتن واحدی فرانحوی که بخش زیادی از وظایف واژه‌سازی را بر عهده دارد این امکان را فراهم می‌سازد تا بتوان نگاهی دقیق به نحوه شکل‌گیری سازه‌های زبانی داشت. فرضیه این پژوهش در قبال پرسش شقاقی آن است که رفتار ویژه واژه‌بست‌های متصل به حرف اضافه می‌تواند: الف: به شباهت ساختاری و محتوایی ضمائر متصل به حرف اضافه و ضمائر منفصل از یک سو و ب: به ساختار و ماهیت متفاوت ضمائر متصل به حرف اضافه در مقایسه با ضمائر متصل به اسم مرتبط باشد. در این پژوهش علاوه بر بررسی واژه‌بست‌های متصل به حرف اضافه به تحلیل وضعیت و ماهیت واژه‌بست‌های متصل به اسم و فعل نیز پرداخته می‌شود. براساس این پژوهش به نظر می‌رسد آنچه پیش‌تر تحت عنوان پی‌بست‌های ضمیری مطرح می‌گردید در واقع عناصری مجزا با جایگاه ساختاری، محتوای مشخصه‌ای و فرافکن‌های بیشینه متفاوت هستند. بدین ترتیب یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های در نظر گرفته شده برای این واژه‌بست‌ها یعنی «قابلیت اتصالشان به میزبان‌های متفاوت» حال با ابهامی اساسی مواجه است. پژوهش پیش رو در زمره مطالعات نظری قرار دارد، بدین ترتیب روش پژوهش آن نیز بر تحلیل داده‌های زبانی و بیان استدلال‌های نظری استوار است. داده‌های زبانی در این تحقیق از پیکره‌های گفتاری استخراج گردیده‌اند و براساس شم زبانی گویشوران بومی راستی آزمایی شده‌اند. ساختار این پژوهش بدین ترتیب است که در بخش دوم به بیان پیشینه مطالعاتی حوزه واژه‌بست می‌پردازیم و سپس در بخش سوم مبانی نظری صرف توزیعی مورد بحث قرار می‌گیرد. در بخش چهارم ابتدا به بررسی ساختار ضمائر منفصل و سپس به تبیین ساختار ضمائر متصل به حرف اضافه و اسم می‌پردازیم؛ در این راستا فرضیه حضور نشانه «M» را مطرح و به بوتۀ آزمایش قرار می‌دهیم. پیامد این رهیافت نه تنها می‌تواند تفاوت ساختاری میان ضمائر متصل به حرف اضافه و اسم را حل کند بلکه در تبیین ساختار ضمائر انعکاسی و صورت‌های اسمی در گروه شاخص نیز راهگشا است. در ادامه به تبیین مسئله نمایه‌های مفعولی متصل به فعل در قالب صرف توزیعی می‌پردازیم. بخش پنجم این پژوهش به نتیجه‌گیری اختصاص یافته است.

۲. پیشینه پژوهش

۱-۲. رویکردهای مختلف در تحلیل واژه‌بست‌ها

در این بخش دو رویکرد عمده صرفی و نحوی در تحلیل واژه‌بست‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهیم، رویکرد نخست به بررسی صرفی واژه‌بست‌ها می‌پردازد؛ در سال ۱۹۸۳، زویکی^۱ و پلوم^۲ به توصیف واژه‌بست‌ها و مقایسه آنها با وندها پرداختند. مرزبندی میان وندها و واژه‌بست‌ها با معرفی معیارهای مختلف صرفی صورت گرفت. این معیارها و پیامدهایشان به نقطه عطفی در پژوهش‌های حوزه واژه‌بست‌ها تبدیل شد و بعدها مورد توجه و استفاده پژوهشگرانی همچون موناچسی^۳ (۱۹۹۹)، فرانکس^۴ و کینگ^۵ (۲۰۰۰) قرار گرفت. موناچسی در سال ۱۹۹۹ با استفاده از این معیارها به بررسی خوشه‌های واژه‌بستی^۶ در زبان ایتالیایی پرداخت؛ وی معتقد است علیرغم وجود برخی تفاوت‌ها در رفتار خوشه‌های واژه‌بستی و وندها در زبان ایتالیایی می‌توان گفت که عملکرد این دو عنصر در بسیاری جهات مشابه هم است. در واقع، محدودیت باهم آبی و وجود تکواژگونه در واژه‌بست‌ها، گویای نزدیکی وندها به واژه‌بست‌ها در زبان ایتالیایی است. پژوهش‌های

¹ A. Zwicky

² G. Pullum

³ P. Monachesi

⁴ S. Franks

⁵ T. King

⁶ clitic cluster

مشابه‌ای در زبان‌های صربی^۱ و اسلاوی^۲ انجام گرفته است. فرانکس و کینگ (2000) با استفاده از معیارهای صرفی رفتار عنصر واژه‌بستی در زبان اسلاوی را مورد بررسی قرار داده‌اند. آنها وجود ویژگی‌هایی همچون رفتار گزینشی در انتخاب میزبان و تکیه‌بر بودن را دال بر همگونی واژه‌بست‌ها و وندها در زبان اسلاوی می‌دانند. علاوه بر این معیارها، زبانشناسان به بررسی معیارهای دیگری پرداختند تا به واسطه آن بتوانند میان واژه‌بست و نند تمایز قائل شوند که یکی از مهم‌ترین آنها بررسی گستره عملکرد وندها و واژه‌بست‌ها است. وندها، در مقایسه با سایر واژه‌های نقشی، گستره عملکردی محدودتری^۳ دارند. برای نمونه در داده «خانه‌ها و ماشین» به سبب آن که نشانه جمع تنها به یکی از ساختارهای متصل گردیده و با توجه به گستره محدود عملکرد وندها، نمی‌توان مفهوم جمع را به واژه دوم تعمیم داد؛ برای آنکه هر دو واژه «خانه» و «ماشین» دارای مفهوم جمع باشند، لاجرم باید نند تصریفی را به هر دو واژه افزود. این ویژگی می‌توانست به عنوان ابزاری متفاوت برای ایجاد تمایز میان نند و واژه‌بست مورد استفاده قرار بگیرد، زیرا باور زبانشناسان بر این بود که برخلاف وندها، واژه‌بست‌ها دارای گستره عملکرد وسیعی^۴ هستند. اما پژوهش‌ها نشان داد در زبان‌هایی همچون پرتغالی و ترکی، این واژه‌بست‌ها هستند که گستره عملکرد محدودی دارند (Kabak, 2007)؛ بدین ترتیب به نظر می‌رسد این معیار نمی‌تواند شاخص مهمی در راستای تفکیک نند و واژه‌بست باشد. در ادامه به بررسی پژوهش‌های نحوی در حوزه واژه‌بست می‌پردازیم. این پژوهش‌ها غالباً به رابطه میان واژه‌بست و نشانه مطابقت و شباهت میان آنها می‌پردازد. یکی از فرایندهایی که سبب شباهت میان واژه‌بست و مطابقت است، مضاعف‌سازی^۵ نام دارد. در فرایند مضاعف‌سازی رونوشتی^۶ از فاعل، مفعول مستقیم یا غیر مستقیم حرکت کرده و به فعل می‌پیوندد؛ این رونوشت، در واقع ضمیری از طبقه واژه‌بست‌ها است که اغلب به فعل موجود در همان بند متصل می‌شود. فرایند مضاعف‌سازی از جهات مختلف مشابه مطابقت است، نخست آنکه، ضمیر واژه‌بستی که به فعل می‌پیوندد، همچون شناسه‌ها، دارای مشخصه‌های یکسان با مرجع خود است. همچنین، مضاعف‌سازی همچون مطابقت تنها محدود به فاعل نمی‌شوند، این فرایند قادر است به موضوعات مختلف جمله اعمال گردد؛ گرچه به باور اغلب زبانشناسان عمده‌ترین تفاوت میان مطابقت و مضاعف‌سازی در آن است که فرایند مضاعف‌سازی همیشه امری اختیاری است. در ادامه این بخش به بررسی الگوهای متنوع مطابقت و مضاعف‌سازی در زبان‌های مختلف می‌پردازیم.

۲-۲. الگوهای مطابقت

اصطلاح ضمیرانداز را چامسکی^۷ (1981) مطرح کرد. این اصطلاح برای توصیف زبان‌هایی بود که به دلیل وجود نشانه‌های مطابقت بر روی فعل، امکان حذف فاعل در آنها میسر بود. بسیاری از پژوهشگران از اصطلاح فاعل تهی^۸ برای نامگذاری این عناصر در ساختار جملات استفاده می‌کنند. این اصطلاح در واقع به عناصر ناآشکاری^۹ اشاره دارد که در جایگاه فاعلی زبان‌هایی همچون ایتالیایی، اسپانیایی و فارسی قرار می‌گیرند؛ بدین ترتیب، مشخصه‌های شخص، شمار و جنسیت فاعل بر روی فعل بازنمود می‌یابد. از سوی دیگر، نظام مطابقت در زبان‌های ناضمیرانداز، حضور یک فاعل آشکار را الزامی می‌داند. زبان‌های انگلیسی و دانمارکی نمونه‌هایی از زبان‌های ناضمیرانداز هستند؛ در زبان دانمارکی علیرغم وجود فاعل آشکار، هیچ تصریفی بر روی فعل پدیدار نمی‌گردد (Lundsker & Holmes, 2010) ضمیرانداز بودن یک زبان به وجود تصریف قوی در ساختار آن زبان مرتبط است؛ در واقع به باور زبانشناسان، زبان‌هایی که دارای تصریف قوی هستند در زمره زبان‌های ضمیرانداز قرار می‌گیرند و می‌توان فاعل آنها را حذف نمود. البته پژوهش‌های صورت گرفته در باب رابطه فاعل و فعل در زبان آلمانی این باور را زیر سوال می‌برد. در زبان آلمانی علیرغم وجود وندهای مطابقت‌ای که بازنمودی از مشخصه‌های فاعلی^{۱۰} موجود بر

¹ Serbian

² Slavic

³ narrow scope

⁴ wide scope

⁵ doubling

⁶ copy

⁷ N. Chomsky

⁸ null subject

⁹ non-overt

¹⁰ fi features

روی فاعل هستند، کماکان حذف فاعل سبب بدساختی جملات می‌گردد. در برخی دیگر از زبان‌ها گروه اسمی فاعل و نشانهٔ مطابقه با هم در توزیع تکمیلی هستند؛ بدان معنا که نمی‌توانند به صورت همزمان در ساختار جمله حاضر شوند. برسلی^۱ و دیگران (2007) به این نظام متفاوت مطابقه در زبان‌های ایرلندی و برتون^۲ اشاره نموده‌اند. استامپ^۳ (1984) از اصطلاح اصل تکمیلی^۴ برای نامگذاری این عملکرد استفاده می‌کند. براساس این اصل در زبان ایرلندی، نشانهٔ مطابقه و ضمیر فاعلی نمی‌توانند به صورت همزمان در یک ساختار حاضر شوند.

۳-۲. الگوهای مضاعف‌سازی

فریدمن^۵ (1994) به تحلیل واژه‌بست‌های زبان مقدونیه‌ای^۶ استاندارد پرداخته است. به باور وی، فرایند مضاعف‌سازی مفعول غیرمستقیم در این زبان امری اجباری است. بدین صورت که اگر مفعول مستقیم معرفه باشد، آنگاه لاجرم باید مضاعف گردد. دی‌بروینه^۷ (1995) به الگوی مشابه‌ای در زبان کاستیلی^۸ اشاره می‌کند. کاستیلی یکی از گونه‌های زبان اسپانیایی است که در برخی مناطق آمریکا جنوبی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این زبان مضاعف‌سازی مفعول مستقیم الزامی است؛ در بلغاری^۹ نیز مضاعف‌سازی در برخی شرایط الزامی است. فرانکس و کینگ^{۱۰} (2000) معتقدند اگر مفعول مستقیم معرفه باشد و در جایگاه مبتدا قرار گیرد، یک پی‌بست ضمیری هم‌مرجع آن حرکت کرده و به فعل متصل می‌شود.

در الگوی پیشین مشاهده کردیم که در برخی زبان‌ها حضور واژه‌بست و ضمیر آن در ساختار جمله الزامی بود، اما در زبان آلبانیایی^{۱۱}، مضاعف‌سازی امری اختیاری است. بوچ‌هولز^{۱۲} و فیدلر^{۱۳} (1987) دریافتند که حتی اگر مفعول مستقیم از نوع معرفه باشد کماکان الزامی برای مضاعف‌شدن آنها وجود ندارد. گونهٔ دیگر مضاعف‌سازی در زبان یاگوا مشهود است. یاگوا یک از زبان‌های رایج در شمال پرو است. اورت^{۱۴} (1996) به بررسی ساختار واژه‌بستی و فرایند مضاعف‌سازی در این زبان پرداخته‌اند. اورت به الگوی خاص مضاعف‌سازی در این زبان اشاره می‌کند که براساس آن حتی اگر گروه اسمی فاعل از ساختار جمله حذف شود حضور پی‌بست ضمیری بر روی فعل الزامی است.

اسپنسر^{۱۵} و لویس^{۱۶} (2012) نشان دادند که رابطهٔ میان گروه اسمی و پی‌بست ضمیری در زبان صربی مشابه الگوی مطابقه در زبان ایرلندی است؛ بدین معنا که در زبان صربی گروه اسمی و پی‌بست ضمیری با هم در توزیع تکمیلی هستند؛ در واقع با حضور فاعل آشکار، پی‌بست ضمیری نمی‌تواند در ساختار جمله حاضر شود و در صورتی که پی‌بست ضمیری در ساختار حضور داشته باشد آنگاه باید فاعل هم‌مرجع آن را از جمله حذف کرد.

همانگونه که مشاهده می‌شود، یافته‌های حاصل از بررسی نظام مطابقه و مضاعف‌سازی گویای شباهت بسیار الگوهای این دو نظام است. در زبان‌های مقدونیه‌ای و کاستیلی همچون آنچه در نظام مطابقه‌ای زبان آلمانی مشاهده شد، حضور اسم مرجع در ساختار اشتقاق و نمایهٔ آن بر روی فعل امری اجباری است. در زبان‌های ایتالیایی و یاگو نیز شباهتی از جهت حضور اجباری عنصر هم‌نمایه با اسم مرجع مشاهده می‌شود. نظام مطابقه و مضاعف‌سازی در زبان‌های ایرلندی، برتون و صربی نیز دارای سازوکار کاملاً مشابهی بود؛ از مقایسهٔ این زبان‌ها

¹ R. Borsley

^۲ شاخه‌ای از زبان‌های سلتی است.

³ G. Stump

⁴ Complementarity Principle

⁵ V. Friedman

⁶ Macedonian

⁷ J. De Bruyne

⁸ Castilian

⁹ Bulgarian

¹⁰ Albanian

¹¹ O. Buchholz

¹² W. Fiedler

¹³ D. Everett

¹⁴ A. Spencer

¹⁵ A. Luis

در یافتیم که میان اسم مرجع و عنصر مطابقه‌ای در زبان‌های ایرلندی و برتون رابطه توزیع تکمیلی برقرار است و همین رابطه میان اسم مرجع و نمایه فعلی در زبان صربی نیز مشهود است.

۲-۴. پژوهش‌های زبان فارسی

شقایق (۱۳۷۶) به بررسی و دسته‌بندی واژه‌بست‌های زبان فارسی پرداخته است. وی در این دسته‌بندی از معیارهای پیشنهادی **زویکی و پلوم** (1983) بهره گرفته است. براساس این بررسی، زبان فارسی مجموعاً شامل نه واژه‌بست است که در دو طبقه ساده و ویژه جای می‌گیرند. به باور **شقایق** (۱۳۷۶) مواردی همچون کسره اضافه، یای نکره، یای تخصیص، ضمائر متصل شخصی، صورت مخفف نشانه همپایگی (صورت مخفف «و») و صورت مخفف نشانه همپایگی «و» همگی از جمله واژه‌بست‌های زبان فارسی هستند. دسته‌بندی شقایق یکی از اولین بررسی‌های نظام‌مند در زبان فارسی است که مبنای بسیاری از پژوهش‌های پس از خود بود. **نغزگوی کهن** (۱۳۸۹) به بررسی تکواژهای «می»، «ب»، «ن» و شناسه‌های فعلی می‌پردازد. به باور وی این عناصر در قرون اولیه هجری ویژگی واژه‌بست‌ها را داشته‌اند، سپس در طول تاریخ تا به امروز ویژگی‌های خود را از دست داده و به وند تصریفی تبدیل شده‌اند. **صراحی و علی‌نژاد** (۱۳۹۲) با استفاده از الگوی صرفی به بررسی واژه‌بست‌های زبان فارسی می‌پردازند. آنها در این پژوهش وضعیت کسره اضافه، یای نکره، حرف ندا، ضمائر متصل شخصی، صورت مخفف نشانه همپایگی «و» و افعال ربطی «بودن» و «است» مورد بررسی قرار می‌دهند. در ادامه به بررسی واژه‌بست‌های فعلی در زبان فارسی و پژوهش‌های مرتبط به آن می‌پردازیم. **انوشه** (۱۴۰۰) نیز به تحلیل ساختارهای دارای واژه‌بست‌ها می‌پردازد؛ به باور وی ساختارهای اسمی دارای واژه‌بست در شاخص گروه مالکیت و ذیل یک گروه حرف تعریف قرار می‌گیرد. توصیف انوشه از وضعیت ساختارهای اسمی دارای واژه‌بست با توجه به الزامات کمینه‌گرایی واژگان گرامر می‌گردد، بدین ترتیب وی برای تبیین نحوه اتصال واژه‌بست به اسم به وجود یک فرافکن بیشینه‌شمار در بالای گروه مالکیت قائل می‌شود و اظهار می‌دارد که هسته گروه اسمی برای بازبینی مشخصه‌شمار ارتقا یافته و به هسته‌شمار منضم می‌گردد و در نهایت واژه‌بست به ساختار اسم ملحق می‌شود.

۲-۴-۱. واژه‌بست‌های متصل به فعل

یکی از مباحث در حوزه واژه‌بست‌ها، شباهت میان ضمائر واژه‌بستی متصل به فعل یا نمایه‌های بر روی فعل و شناسه‌های فعلی است. **راسخ مهند** (۱۳۸۴) با ارائه شواهد و استدلال‌هایی تلاش می‌نماید ثابت کند که نمایه‌های مفعولی بر روی فعل در واقع شناسه‌های مفعولی هستند. وی در این راستا به استدلال‌های متعددی همچون عملکرد نظریه مرجع‌گزینی^۱ و وضعیت تکیه اشاره می‌کند. **راسخ مهند** (۱۳۸۹) در رویکردی کاملاً متفاوت با پژوهش پیشین خود، آنچه به عنوان شناسه مفعولی مطرح نموده بود را پی‌بست‌های ضمیری خواند که طی فرایند مضاعف‌سازی حرکت کرده و به فعل متصل شده است. نخستین استدلال وی در این زمینه به اختیاری بودن این عناصر مرتبط است. به باور وی حضور نمایه مفعولی بر روی فعل امری مقید به بافت است در صورتی که حضور شناسه فعلی اجباری است. وی همچنین با ارائه داده‌هایی از زبان فارسی چنین عنوان می‌کند که پی‌بست‌های ضمیری می‌توانند به میزبان‌های متفاوتی متصل شوند. از سوی دیگر **بهرامی و رضایی** (۱۳۹۳) با اشاره به برخی ویژگی‌های نمایه مفعولی در زبان فارسی به نقد دیدگاه **راسخ مهند** (۱۳۸۹) پرداخته و چنین اظهار می‌دارند که واژه‌بست‌ها در مسیر تبدیل شدن به نشانه مطابقه هستند. به عقیده آنها در کنار شباهت‌های متعدد، برخی موارد نیز وجود دارند که نمایه مفعولی موجود بر روی فعل را به واژه‌بست‌ها نزدیک می‌کنند، که مهم‌ترین آنها حضور اختیاری نمایه مفعولی در جمله است.

۳. چارچوب نظری

صرف توزیعی چارچوبی کمینه‌گرا و فرانحوی است که توسط **هله**^۲ و **مارانتز**^۳ (1993) توصیف و گسترش یافت. نکته حائز اهمیت در این رویکرد نگاه متمایز و نوین به هسته‌های نحوی است. هسته، در صرف توزیعی، فاقد مشخصه آوایی و تنها دارای مشخصه‌های صرفی نحوی

¹ Binding Theory

² M. Halle

³ A. Marantz

و معنایی است. حضور هسته‌ها در بخش نحوی و انجام گرفتن عملیات‌های این بخش به معنای پایان فرایندهای نظام محاسباتی نیست بلکه برونداد بخش نحوی مستقیماً وارد واحدی جدید به نام بخش صرف می‌شود. بخش صرف، که پیش‌تر درون واژگان زایا واقع شده بود، حال با حذف بخش واژگان زایا، به عنوان واحدی جداگانه و فرانحوی مطرح می‌گردد. حذف واژگان زایا پیامدهای نظری متعددی در پی دارد. بخش واژگانی که در نظریه صرف توزیعی جایگزین واژگان زایا گردیده تنها ذخیره گاهی برای مشخصه‌های صرفی نحوی و معنایی است و هیچ فرایندی در آن اعمال نمی‌گردد، این بدان معناست که از این پس واژگان تأثیری در امر واژه‌سازی ندارد. مجموع این تغییرات در نهایت به ارائه تحلیلی یکسان از ساختارهای نحوی و صرفی می‌انجامد. همانگونه که اشاره شد واژگان در نظریه صرف توزیعی فاقد ساختارهای صرفی، مشخصه واجی و افزون بر اینها مشخصه معنایی غیر ترکیبی^۱ است. مارانتز (1995) از دو ذخیره گاه دیگر به نام‌های: واژه‌نامه^۲ و دانش‌نامه^۳ برای ذخیره مشخصه‌های واجی و مفهومی یا مشخصه‌های معنایی غیر ترکیبی نام می‌برد. براساس معماری نظریه صرف توزیعی، مشخصه‌ها از دورن نخستین ذخیره گاه، واژگان، انتخاب شده و وارد نظام محاسباتی می‌شوند و در طی عملیات‌های نحوی دستخوش برخی تغییرات می‌گردند؛ در ادامه، اشتقاق حاصل از نظام محاسباتی وارد بخش پسانحوی به نام صرف می‌شود و در تحت فرایندهای صرفی همچون انواع ادغام‌ها، همجوشی،^۴ شکافت^۵ و غیره قرار می‌گیرد. ادغام صرفی^۶ یک از فرایندهای بخش صرف است که در طی آن دو هسته نحوی، در جایگاه‌های هسته-شاخص، با یکدیگر ادغام شده و هسته‌ای مرکب^۷ را شکل می‌دهند (Marantz, 1988). بوبالیک^۸ (1994) معتقد است که ادغام صرفی فرایندی مشابه افزودگی^۹ است؛ به باور وی، در این فرایند، هسته ادغام‌شده می‌تواند به صورت آزادانه در سمت راست یا چپ تکواژ پایه قرار گیرد. امبیک^{۱۰} و نویر^{۱۱} (2001) ادغام‌های صرفی را به دو دسته پایین آمدن^{۱۲} و جابه‌جایی موضعی^{۱۳} تقسیم کرده‌اند. بر این اساس، اگر ادغام پیش از عملیات درج صورت بگیرد، فرایند مذکور پایین آمدن است و در صورتی که حرکت، پس از درج یا در میانه آن صورت بگیرد آن را جابه‌جایی موضعی می‌نامند. ادغام صرفی سبب شکل‌گیری ساختارهای مرکب و اشتقاقی می‌گردد، گرچه در برخی موارد اتصال میان دو یا چند عنصر فراتر از عملیات ترکیب و وندافزایی است به گونه‌ای که گاه محتوای مشخصه‌ای دو یا چند هسته با یکدیگر پیوند خورده و هسته‌ای ساده می‌سازد. این عملیات همجوشی هسته‌ها نام دارد (Marantz, 1995). شکافت، فرایندی صرفی و در سوی مخالف همجوشی است. در طی فرایند شکافت، یک هسته به دو یا چند هسته تقسیم می‌شود؛ پیامد این فرایند، درج بازنمایی آوایی مجزا برای مشخصه‌های موجود در هسته اولیه یا مادر است. یکی دیگر از عملیات‌های صرفی در نظریه صرف توزیعی، فرایند تضعیف^{۱۴} مشخصه است که در آن با حذف یا تغییر ارزش^{۱۵} یک یا چند مشخصه، فرایند درج دستخوش تغییراتی می‌گردد. نحوه عملکرد این فرایند مشابه فرایندهای واجی است، بدان معنا که در صورت فراهم‌بودن شرایط محیط،^{۱۶} فرایند تضعیف اعمال می‌گردد. به باور شیفر^{۱۷} و آناگوستوپولو^{۱۸} (2022) در نظریه مرجع‌گزینی و برنامه کمینه‌گرایی، اعطای حالت فاعلی^{۱۹} و مطابقت با یکدیگر رابطه مستقیمی دارند؛ به عبارتی دیگر، اعطای حالت فاعلی به گروه حرف تعریف منوط به برقراری رابطه مطابقت میان این گروه و گروه فعلی زمان‌دار یا خودایستا بود؛ این در حالیست که در زبانی همچون ایسلندی،^{۲۰} حتی در صورت حضور

¹ non-compositional

² vocabulary

³ encyclopedia

⁴ fusion

⁵ fission

⁶ Morphological merger

⁷ complex head

⁸ D. Bobaljik

⁹ adjunction

¹⁰ D. Embick

¹¹ R. Noyer

¹² lowering

¹³ Local dislocation

¹⁴ impoverishment

¹⁵ value

¹⁶ environment

¹⁷ F. Schaffer

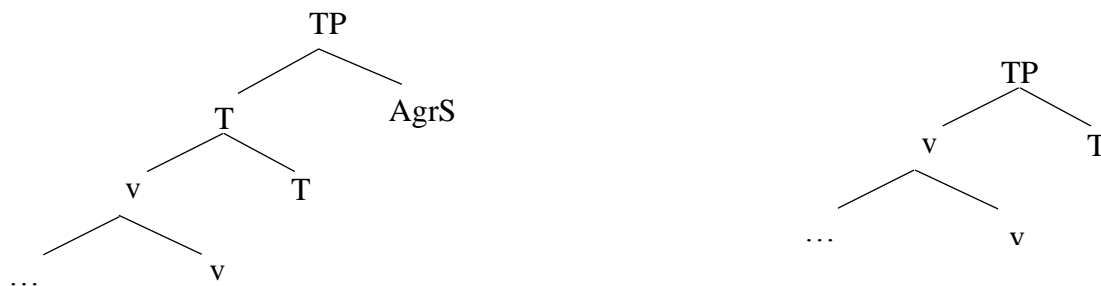
¹⁸ E. Anagnostopoulou

¹⁹ nominative

²⁰ Icelandic

گروه حرف تعریف در ساختارهای مصدری، این گروه کماکان حالت فاعلی دریافت می‌نماید. شواهدی از این دست سبب شد تا زیگورتسون^۱ (2006) و بوبالیک (2008) به پیروی از مارانتز (1991) و هله و مارانتز (1993) حالت و مطابقه را فرایندهای فرانحوی معرفی کنند. به باور این پژوهشگران با خروج اشتقاق جمله از درون نظام محاسباتی، زمان آن فرا می‌رسد تا هسته مطابقه فاعلی به ساختار جمله افزوده گردد:

نمودار ۱- ساختار جمله در بازنمون

Diagram 1- The sentence structure in Spellout

نمودار ۲- افزوده شدن هسته مطابقه در نظریه صرف توزیعی

Diagram 2- adding AGR-nodes to the structure of the sentences in DM

در نمودار (۲) شاهد آن هستیم که هسته مطابقه فاعلی به گروه زمان اضافه شده است. در این مرحله بالاترین گروه حرف تعریفی که تحت تسلط گروه زمان قرار دارد وظیفه کنترل^۲ محتوای مشخصه‌ای هسته مطابقه فاعلی را برعهده دارد؛ به عبارتی دیگر، مشخصه‌های فای این هسته در هسته گروه مطابقه رونویسی^۳ می‌گردد و اصطلاحاً مطابقه میان فعل و فاعل نمود می‌یابد.

در این نظریه، سطح آوایی مستقیماً به دانش‌نامه متصل می‌گردد؛ به باور فاور (2009) تعیین تعبیر معنایی یک عنصر منوط به آن است که ابتدا واحد واژگانی مناسب برای آن عنصر درج شود؛ در حقیقت تکواژها برای آنکه به سطح مفهومی و دانش‌نامه دسترسی بیابند ابتدا باید از مرحله درج گذر کنند. در طی فرایند درج، واحدهای واژگانی طی فرایندی رقابتی انتخاب شده و به هسته‌های متناظرشان متصل می‌گردند. رقابت برای درج یک واحد واژگانی بر اساس اصلی به نام اصل زیر مجموعه^۴ انجام می‌شود. براساس این اصل برای آنکه یک واحد واژگانی مجوز درج در یک هسته را بیابد باید مشخصه‌های آن با مشخصه‌های هسته هدف مطابقت داشته باشد یا آنکه زیرمجموعه‌ای از مشخصه‌های آن هسته باشد. به باور هله اگر دو واحد واژگانی شرایط لازم برای درج در هسته هدف را داشته باشند آنگاه از میان آنها واحد واژگانی انتخاب می‌شود که بیشترین شباهت را با هسته هدف داشته باشد (Pfau, 2009).

۴. پی‌بست‌های ضمیری در زبان فارسی

همانگونه که اشاره شد پی‌بست‌های ضمیری قادرند به میزبان‌های متعددی همچون فعل، حرف اضافه و اسم متصل شوند؛ شقاقی (۱۳۹۴) معتقد است ضمایر منفصل که گونه آزاد پی‌بست‌های ضمیری هستند، می‌توانند در جایگاه هسته گروه اسمی قرار بگیرند، این در حالیست که گونه‌های واژه‌بستی آنها چنین قابلیت ندارند، مگر آنکه میزبان آنها از نوع حرف اضافه متصل باشد، در آن صورت، پی‌بست ضمیری می‌تواند همچون ضمایر منفصل در جایگاه هسته گروه اسمی قرار گیرند. حال در این بخش با استفاده از نظریه صرف توزیعی، فرایند شکل‌گیری ضمایر متصل و منفصل را بررسی خواهیم کرد تا بتوانیم دلیل وجود چنین استثنائاتی را در عملکرد عناصر موسوم به پی‌بست

¹ H. Sigurtsson

² control

³ copy

⁴ Subset Principle

ضمیری بیایم. در بررسی عملکرد ضمائر متصل به اسم و حرف اضافه به نظر می‌رسد هریک از این عناصر نقش متفاوتی در سطح جمله ایفا می‌کنند. چنانکه مشهود است در داده‌های (۳الف) و (۳ب) ضمیر متصل «-شون» و «-م» جایگزین کسره اضافه (مالکیت) و ضمیر منفصل شده‌اند ولی در داده‌های (۳ب) و (۳ت) ضمائر متصل به حرف اضافه، تنها جایگزین ضمیر منفصل «اونا» و «ما» شده است:

۳ الف. رضا گاری اونا (آنها) رو برداشت = رضا گاریشون رو برداشت.

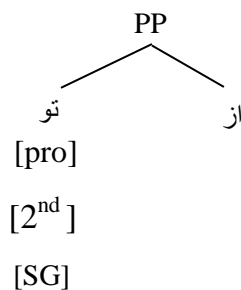
ب. مینا کتاب رو از اونا (آنها) گرفت = مینا کتاب رو ازشون گرفت.

پ. آیدین خود کار من رو پس داد = آیدین خود کارم رو پس داد.

ت. آیدین آدرس مدرسه رو از ما پرسید = آیدین آدرس مدرسه رو ازتون پرسید.

بدین ترتیب می‌توان گفت که بسته به نوع واژه میزبان، ضمائر متصل بیانگر نقش‌های متفاوتی خواهند بود؛ که این امر در ارتباط با سایر ضمائر متصل و منفصل نیز صادق است. این تفاوت در نقش‌ها را می‌توان در راستای مسئله مطرح شده توسط شقاقی قرار داد اما پیش از پرداختن به این مسئله، ابتدا به بررسی ماهیت مشخصه‌ای ضمائر منفصل در فارسی می‌پردازیم و سپس نحوه عملکرد صورت‌های متصل آنها را مورد تحلیل قرار می‌دهیم. یکی از مهم‌ترین ویژگی صرف توزیعی آن است که تکواژها را نیز همچون جمله و گروه، عناصری ساختارمند می‌داند و امکان تجزیه و تحلیل ساختار درونی آنها را در سطح نظام محاسباتی و فرانحو میسر می‌سازد.^۱ به مدد این ویژگی، در بخش پیش رو به بررسی ساختار ضمائر متصل و منفصل می‌پردازیم.^۲ در داده پایین، برای نمونه، محتوای مشخصه‌ای ضمیر منفصل «تو» پس از ادغام صرفی و همجوشی به تصویر کشیده شده است:

(۴). آیدین کتاب را از تو گرفت. تو = [SG, 2nd, Pro]

نمودار ۳- محتوای مشخصه‌ای ضمیر منفصل «تو» پس از همجوشی

Diagram 3- The content feature of the independent pronoun after Fusion

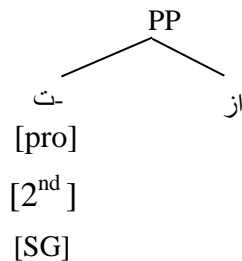
در این ساختار، هسته‌های ضمیر، شخص و شمار با یکدیگر ادغام صرفی شده‌اند و یک هسته مرکب یا پیچیده می‌سازند؛ این هسته‌ها در نهایت طی فرایند همجوشی، با یکدیگر پیوند خورده و هسته ساده‌ای با محتوای مشخصه‌های [SG, 2nd, Pro] را شکل می‌دهد. همین ساختار و محتوای مشخصه‌ای را می‌توان برای توصیف ضمیر متصل در عبارت «ازت» نیز بکار برد؛ در داده (۵) نیز همچون (۴)، پس از ادغام صرفی میان هسته‌های شمار، شخص و ضمیر، هسته پیچیده‌ای شکل می‌گیرد اما چون تمامی این مشخصه‌ها در زبان فارسی توسط یک واحد واژگانی^۳ بازنمود می‌یابند پس لازم است تا فرایند دیگری بر این هسته‌های پیچیده اعمال گردد تا آنها را به یک هسته ساده

^۱ ر.ک. به صدیقی (۲۰۰۹) و فاو (۲۰۰۹).

^۲ قائل شدن به این امر که F-morpheme حاصل ادغام و همجوشی گره‌های یا هسته‌های مختلف است امری مسبوق به سابقه بوده و بدعتی در ساختار صرف توزیعی محسوب نمی‌شود چنان که در آثار سایر پژوهشگران نیز رویکرد مشهود است، برای نمونه موشانسیکی (۲۰۰۶) در تحلیل ساختار our در زبان انگلیسی این تکواژ را حاصل ادغام صرفی و همجوشی گره‌های شمار و مالکیت می‌داند (وی بر این باور است که گره‌های نحوی مذکور خود تحت تسلط فرافکن DP هستند)

^۳ واحد واژگانی «تو» در (۴) و واحد واژگانی «ت» در (۵).

تبدیل کند؛ این فرایند که همجوشی نام دارد هسته‌های شمار، شخص و ضمیر، که در طی ادغام صرفی به صورت وند به یکدیگر متصل شده بودند را به هم پیوند خواهد داد و یک هسته ساده با محتوای مشخصه‌های [SG, 2nd, Pro] می‌سازد. (۵). آیدین کتاب رو ازت گرفت.

نمودار ۴- محتوای مشخصه‌ای ضمیر متصل «ت» پس از همجوشی

Diagram 4- The content feature of the dependent pronoun after Fusion

مشاهده شد که محتوای مشخصه‌ای هسته ضمیر متصل و منفصل در داده‌های (۴) و (۵) یکسان است، این اتفاق سبب می‌شود تا فرایند درج با مشکلاتی مواجه شود. در مثال‌هایی همچون «آبمیوه» و «آب میوه» تکواژهای «آب» و «میوه» دارای بازنمود آوایی یکسانی هستند و درج آنها در ساختارهای ادغام‌شده و غیرادغامی تفاوتی ندارد، اما در سازه‌های فوق بازنمود ضمیر به صورت «تو» و «ت» است در واقع آنها دارای دو بازنمود واجی متفاوت هستند و مسئله اساسی این است که چگونه می‌توان این دو واحد واژگانی را در جایگاه‌های مناسب خود درج کرد. در این رابطه چند فرضیه مطرح می‌گردد. نخست آنکه فرض شود فرایند درج با توجه به شرایط محیطی رخ دهد. این سازوکار پیش‌تر مطرح گردیده است و به نام «نمود ثانویه»^۱ شهرت دارد؛ در این سازوکار، درج یک واحد واژگانی منوط بر مجوزدهی^۲ گره‌های سازه‌فرمانی کننده است؛ در واقع مشخصه موجود در این گره‌ها، واحد واژگانی مناسب برای درج در هسته را تعیین می‌کنند (Noyer, 1997). افزون بر اینها، فرایند مجوزدهی گاه می‌تواند با استفاده از قواعد ترمیمی^۳ صورت یک تکواژ غیرنشاندار را تغییر داده و به یکی از تکواژگونه‌هایش تبدیل کند. بدین ترتیب شاید بتوان گفت که در داده «ازت»، پس از اتمام فرایند ادغام صرفی و همجوشی میان هسته‌های شخص، شمار و ضمیر، هسته ساده ضمیر و هسته حرف اضافه با یکدیگر ادغام صرفی می‌شوند؛ پس از درج واحد واژگانی غیرنشاندار «تو» در هسته ضمیر، با توجه به هسته سازه‌فرمانی کننده حرف اضافه، قواعد ترمیمی بر ضمیر «تو» اعمال شده و صورت «ت» را شکل می‌دهد. اما این فرضیه با ایرادات مهمی مواجه است؛ به باور پژوهشگرانی همچون نویر (1997) و امبیک و نویر (2001)، محدوده عملکرد قواعد ترمیمی تنها در تکواژهای ریشه‌دار است که این امر شامل وضعیت ضمائر فوق نمی‌گردد؛ آنها معتقدند که در هسته‌های بدون ریشه، در کنار رقابت، نمود ثانویه یا به عبارتی نوع مشخصه گره سازه‌فرمانی کننده می‌تواند واحد واژگانی مناسب را تعیین کند، اما این رویکرد نیز نمی‌تواند مشخص کند که چرا در (۵) واحد واژگانی «ت» درج شده و واحد واژگانی «تو» در هسته ضمیر (۴) قرار گرفته است، زیرا در حقیقت با وجود ادغام صرفی میان ضمیر و هسته حرف اضافه، در (۵)، کماکان وضعیت سازه‌فرمانی در هر دو ساختار (۴) و (۵) یکسان است، بدان معنی که در هر دو ساختار هسته حرف اضافه بر ضمیر سازه‌فرمانی دارد. در نهایت اینکه صدیقی (2009) ضمن ارائه استدلال‌هایی در باب ناکارآمدی سازوکارهایی همچون مجوزدهی و قواعد ترمیمی - اظهار می‌دارد که بکارگیری این سازوکارها سبب اعمال فشار اضافی بر نظام محاسباتی است. بررسی مجدد داده‌های (۴) و (۵) نشان می‌دهد که تمایز اساسی میان آنها، تنها اعمال فرایند ادغام صرفی میان ضمیر متصل و حرف اضافه در (۵) است. به نظر می‌رسد وقوع این فرایند تاثیر مستقیمی بر فرایند درج و

¹ secondary exponence

² licensing

³ readjustment rules

انتخاب واحد واژگانی دارد. راه‌حل پیشنهادی در این مسئله قائل شدن به نمایه یا نشانه «M»^۱ است که همزمان با اعمال ادغام صرفی، بر روی هسته‌ای پدید می‌آید که به پایه افزوده شده، در شرایطی که هر دو تحت تسلط یک هستهٔ نقشی قرار دارند. در حقیقت، این نشانه حاصل افزوده شدن بلافصل یک عنصر به عنصر دیگر، پیش از شروع عملیات درج است، پس بدیهی است که با اعمال یک فرایند صرفی ثانویه، به جز ادغام، همچون همجوشی یا شکافت این نشانه حذف گردد. نشانه «M» بر روی بازنمود آوایی برخی عناصر نیز وجود دارند؛ برای نمونه به بررسی مجدد ضمائر متصل و منفصل در داده (۴) و (۵) می‌پردازیم. اما پیش از ادامهٔ این بحث لازم به ذکر است که آنچه در این رابطه مطرح می‌گردد امری در راستای سنت‌های مرسوم در صرف توزیعی است به گونه‌ای که: الف) جرح و تعدیل در ماهیت و کیفیت عناصر موجود در هسته پیش‌تر در پژوهش فاو (۲۰۰۹) نیز اعمال گردیده است. ب) در صرف توزیعی تغییر و حتی تضعیف محتویات هسته‌ها، پس از نحو، در بخش صرف و ضمن وقوع عملیات‌های صرفی بلامانع است. پ) حضور برخی نشانه‌ها، عناصری به جز مشخصه‌های صوری، در محتوای مشخصه‌ای هسته برای کارآمدتر کردن فرایندهای صرف توزیعی امری بدیهی بوده که پیش‌تر توسط پژوهشگرانی همچون صدیقی (۲۰۰۹) نیز اعمال گردیده است. ت) تأثیر عوامل محیطی، عواملی وراء محتویات هسته‌ها، بر فرایند درج یکی از اصول مرسوم در صرف توزیعی محسوب می‌گردد گرچه در سازوکارهایی که مطرح شده به تأثیر مشخصه‌های موجود در محیط اشاره گردیده اما در این فرضیه ما به تأثیر ادغام صرفی بر هستهٔ عناصر و فرایند درج آنها پرداخته‌ایم. در داده‌های (۴) و (۵) محتوای مشخصه‌ای هسته‌های هدف آمادهٔ درج به گونهٔ ذیل هستند:

جدول ۱- محتوای مشخصه‌ای هسته‌های ضمیر

Table 1- The content features of the pronouns

ت	نو
[Pro]	[Pro]
[2 nd]	[2 nd]
[SG]	[SG]
M	

اشاره شد که نشانه «M» بر روی هسته‌هایی که تحت ادغام صرفی به واژهٔ پایه متصل می‌شوند پدید می‌آید، این فرض چند پیامد به همراه دارد: نخست اینکه انتظار می‌رود که مشخصه‌های شخص و شمار و ضمیر در هر دو اشتقاق (۴) و (۵) این نشانه را داشته باشد اما پیش‌تر اشاره شد که این فرضیه به تأثیر فرایند ادغام صرفی که پیش از درج و به صورت بلافصل انجام می‌گیرد اشاره دارد لذا در ساختارهایی که پس از ادغام، هسته یا هسته‌ها تحت عملیات دیگری قرار می‌گیرند این نشانه بی‌اثر خواهد شد. در حقیقت این نشانه تنها در آخرین ادغام صرفی پیش از درج پدید می‌آید. در داده (۴)، پس از ادغام صرفی هسته‌های ضمیر، شخص و شمار- فرایند همجوشی اعمال می‌گردد که در طی آن تمامی مشخصه‌ها ذیل یک هستهٔ ساده قرار می‌گیرند و بازنمود آوایی آن به صورت تکواژ «تو» خواهد بود؛ در این ساختار آخرین فرایند پیش از عملیات درج، فرایند همجوشی است پس نشانه «M» بر روی هیچ یک از هسته‌ها وجود نخواهد داشت. در فرایند شکل‌گیری ضمیر متصل در (۵) نیز پس از ادغام صرفی هسته‌های ضمیر، شخص و شمار عملیات همجوشی اعمال می‌گردد اما تفاوت اساسی سازه (۵) و (۴) این است که در ساختار «ازت»، پس از شکل‌گیری هستهٔ سادهٔ ضمیر، فرایند ادغامی صرفی میان هستهٔ سادهٔ ضمیر و حرف اضافه صورت می‌گیرد و به واسطهٔ آن، نشانه «M» بر روی هستهٔ ضمیر قرار می‌گیرد. این نشانه سبب انتخاب واحد واژگانی «ت» می‌گردد زیرا برخلاف واحد واژگانی «تو»، بازنمود آوایی «ت» حاوی نشانه «M» است. مسئلهٔ دیگر این است که فرضیهٔ جدید در قبال سازه‌هایی همچون «آبمیوه» و «آب میوه» چه عملکردی خواهد داشت؟ در سازهٔ «آبمیوه» دو اسم «آب» و «میوه» تحت فرایند ادغام

^۱ این نشانه در واقع یک مشخصه صوری نیست. «M» ابتدای واژهٔ «Merged» به معنای «ادغام‌شده» است.

صرفی به یکدیگر متصل می‌شوند؛ براساس آنچه پیش‌تر گفته شد، با انجام این فرایند هسته «میوه» که به پایه افزوده شده نشانه «M» را دریافت خواهند نمود:

جدول ۲- محتوای مشخصه‌ای هسته اسم

Table 2- the content feature of the noun head

محتوای مشخصه‌ای هسته «میوه»

میوه√

[n]

M

از سوی دیگر در سازه «آب میوه» به واسطه آنکه ادغام صرفی در میان هسته‌ها رخ نداده است لذا نشانه «M» نیز به آنها اضافه نگردیده است. بدین ترتیب محتوای مشخصه‌ای آنها به گونه ذیل است:

جدول ۳- محتوای مشخصه‌ای هسته‌های اسم

Table 3- The content feature of the noun heads

محتوای مشخصه‌ای هسته میوه

محتوای مشخصه‌ای هسته آب

میوه√

آب√

[n]

[n]

واحد واژگانی که برای باز نمود «میوه» در بخش آوایی ذخیره شده است تنها دارای یک صورت است؛ در حقیقت در زبان فارسی تکواژ «میوه» در ساختارهای ترکیبی و اشتقاقی تکواژگونه‌ای ندارد. به همین دلیل انتظار می‌رود واحد واژگانی آن به صورت (n - میوه√) باشد. از آنجا که در داده‌های فوق، نشانه «M» عنصری تمایزدهنده نیست،^۱ درج این واحد واژگانی در هر دو هسته بلامانع است. حوزه عملکرد فرضیه این پژوهش تنها به ساختار ضماین محدود نمی‌گردد؛ بررسی داده‌های زیر نشان می‌دهد که در برخی ساختارها تنها یکی از تکواژگونه‌ها یک تکواژ امکان درج در هسته مذکور را خواهد داشت:

۶) الف. استاد احمد

ب. اوس احمد

۷) الف. میزرا جعفر

ب. میز جعفر

۸) الف. کاکه رضا

ب. کارضا

تفاوت میان صورت‌های (الف) و (ب) در داده‌های فوق را می‌توان با استفاده از مفهوم ادغام صرفی تبیین کرد. صورت‌های (الف) در واقع گروه‌های اسمی متشکل از یک وابسته پیشین (شاخص) و یک اسم هستند؛ از سوی دیگر در صورت‌های (ب) همان عناصر با یکدیگر

^۱ چون واحد واژگانی مناسب دیگری با نشانه «M» برای درج در این هسته کاندیدا نشده، واحد واژگانی «میوه» در هر دو هسته درج می‌شود.

ادغام شده و یک واژه غیربسیط می‌سازند. محتوای مشخصه‌ای عناصر در صورت‌های متناظر (الف) و (ب) یکسان است و آنچه سبب می‌شود که در داده‌ای همچون (۶) واحد واژگانی «اوس-» مجوز درج در (۶ب) را داشته باشد این است که با اعمال فرایند ادغام صرفی میان دو هسته با محتوای [أستاذ، n] و [احمد، n] نشانه «M» بر روی محتوای مشخصه‌ای هسته تکواژ افزوده شده یعنی هسته [أستاذ، n] ظاهر می‌گردد و بدین ترتیب تنها واحد واژگانی «اوس-» که خود دارای نشانه «M» است اجازه درج در هسته را خواهد داشت؛ از سوی دیگر همین امر سبب می‌شود که تکواژ «اوس-» نتواند در ساختار گروه اسمی (۶الف) درج شود، زیرا با توجه به اینکه تکواژهای «استاد» و «احمد» تحت فرایند ادغام صرفی قرار نگرفته‌اند، نشانه «M» نیز در هیچ یک از آنها تجلی نیافته و در نتیجه واحد واژگانی «اوس-» نیز اجازه درج ندارد. علت بدساختی اشتقاق (۹ب) را نیز می‌توان با همین رهیافت تبیین کرد:

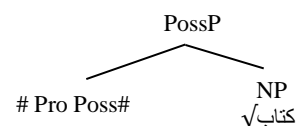
۹الف. استاد آمد.

ب. *اوس آمد.

در سازه فوق ادغام صرفی در تکواژ «استاد» صورت نگرفته و این هسته دارای محتوای مشخصه‌ای [أستاذ، n] است. بدین ترتیب، هسته آماده درج با دو واحد واژگانی، برای باز نمود آوایی خود مواجه است: نخست، «اوس-» که دارای یا نشانه «M» است و دیگری، باز نمود «استاد» که فاقد نشانه است. در صرف توزیعی اگر واحد واژگانی مشخصه‌ای، اضافه یا در تضاد با محتوای هسته هدف داشته باشد، آنگاه نمی‌تواند در آن هسته درج شود. بدساختی (۹ب) به دلیل آن است که واحد واژگانی «اوس-» با نشانه «M» در هسته هدف، «استاد»، درج شده است.

همانگونه که اشاره کردیم، ضمیر متصل به اسم- دارای مفهوم مالکیت و ضمیر است؛ این پدیده در رویکرد صرفی توزیعی گویای آن است که هسته مذکور در واقع متشکل از دو هسته با محتوای مشخصه‌ای متمایز از ضمیر متصل به حرف اضافه است. نمودار زیر، بازنمایی غیرواژگان‌گرا از «کتابت» را به تصویر می‌کشد. به باور صحرائی (۱۳۸۹) جایگاه شاخص حرف تعریف در زبان فارسی خالی است؛ وی همچنین معتقد است که هسته حرف تعریف می‌تواند متمم‌ها و وابسته‌های متعددی همچون گروه اسمی، گروه مالکیت و گروه کمیت‌نما را دریافت کند. بدین ترتیب در ساختار ذیل گروه مالکیت به عنوان وابسته هسته حرف تعریف مطرح می‌گردد. در این ساختار هسته‌های مالکیت، ضمیر، شخص و شمار طی عملیات‌های ادغام صرفی به یکدیگر متصل می‌شوند و در مرحله بعد هسته‌های مالکیت، ضمیر، شخص و شمار با یکدیگر همجوشی یافته و هسته ساده‌ای محتوی مشخصه‌های [Poss, Pro, SG, 2st] می‌سازد. در مرحله بعد، تکواژ حاصل از همجوشی هسته‌های مالکیت و ضمیر با اسم ادغام می‌شوند که پیامد آن، الصاق نشانه «M» به هسته مالکیت-ضمیر است.

۱۰. کتابت

نمودار ۵- گروه مالکیت

Diagram 5- Possessive phrase

واحد واژگانی که قرار است در هسته مالکیت-ضمیر درج شود با باز نمود آوایی ضمیر متصل یکسان است؛ این امر بیانگر آن است که واحدهای واژگانی ضمیر متصل دارای مشخصه‌ای مالکیت نیستند زیرا در این صورت براساس اصل فروم‌شخص بودگی، این واحدهای واژگانی به سبب داشتن یک مشخصه اضافه، مشخصه مالکیت، قادر به درج در هسته ضمیر متصل به حرف اضافه^۱ نبودند. علیرغم یکسان بودن بازنمایی واجی ضمیر متصل به حرف اضافه و اسم، این هسته‌های دارای ماهیت مشخصه‌ای و ساختار دورنی متفاوتی هستند که بازتاب آن در رفتار متمایز این دو عنصر منعکس می‌گردد. در بخش مبانی نظری اشاره کردیم که جابه‌جایی موضعی یکی از انواع

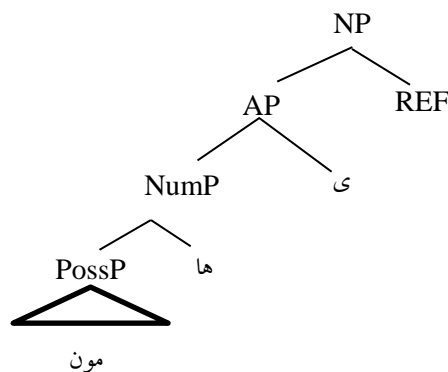
^۱ اشاره شد که هسته ضمیر متصل به حرف اضافه فاقد مشخصه مالکیت هستند.

ادغام‌ها محسوب می‌شود، اگر فرضیه مطرح‌شده در این جستار کارآمد باشد انتظار می‌رود که در ساختارهای دارای جابه‌جایی موضعی نیز شاهد آن باشیم که اعمال نشانه «M» بلامانع است. بدین ترتیب در ادامه این بخش به معرفی عملکرد نشانه «M» در جابه‌جایی موضعی می‌پردازیم و از این طریق صحت و کارآمدی این فرضیه را به‌بوته آزمایش خواهیم نهاد.

۱-۴. فرایند جابه‌جایی موضعی

در این بخش با رجوع به پژوهش حسینی و همکاران (۱۴۰۲) در باب فرایند جابه‌جایی موضعی در زبان فارسی به بررسی عملکرد نشانه «M» در این ساختارها می‌پردازیم. براساس معیارهای **زویکی و پلوم** (1983) و واژگان‌گرایانی همچون **اسپنسر و لویس** (2012) پی‌بست ضمیری در بیرونی‌ترین لایه یک ساختار غیربسیط قرار می‌گیرد؛ بدین ترتیب در ساختارهایی همچون «کتاب‌هامون»، وندهای تصریفی و اشتقاقی نمی‌توانند پس از واژه‌بست قرار بگیرند. اما در ساختار واژه «خودشونی‌ها» ابتدا ضمیر به پایه افزوده شده، سپس وندهای اشتقاقی و تصریفی به ساختار اضافه شده‌اند. این پدیده در ساختارهای «خودمونی‌ها» و «خودتونی‌ها» نیز مشهود است. به باور **حسینی و همکاران** (۱۴۰۲) فرایند جابه‌جایی موضعی در صرف توزیعی یکی از راهکارهای محتمل برای تبیین این رفتارها به‌شمار می‌رود. با توجه به پرتکراربودن ساختارهای مشابه «کتاب‌هامون» فرض پژوهش آنها بر آن بود که صورت پایه یا غیرنشاندار در ساختارهای دارای ضمیر متصل، به صورت [هسته] وابسته [ضمیر متصل] است. در ساختار غیرنشاندار «خودی‌هامون»، هسته انعکاسی آغازکننده فرایند ادغام صرفی است که طی این فرایند هسته‌های صفت، شمار و هسته ضمیر «مون» که خود حاصل ترکیب هسته‌های مالکیت، شخص، شمار و ضمیر است با یکدیگر ادغام می‌شوند، که حاصل آن قرارگرفتن نشانه «M» بر روی هسته‌های صفت، شمار و ضمیر است. در واقع براساس فرضیه این پژوهش با اعمال عملیات ادغام به‌عنوان آخرین فرایند صرفی، نشانه «M» بر روی عناصر افزوده‌شده به پایه-الصاق می‌گردد که در نتیجه آن، از میان واحدهای واژگانی «ما» و «مون»، بازنمود متصل این تکواژ یعنی «-مون» انتخاب می‌شود.

(۱۱). خودی‌هامون

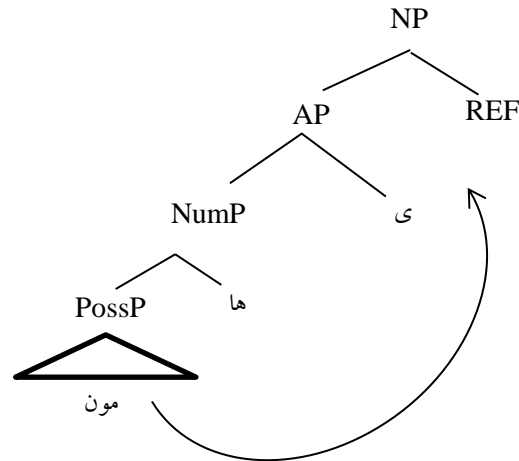
نمودار ۶- ساختار ضمیر انعکاسی پس از ادغام صرفی

Diagram 6- The structure of the reflexive pronoun after Merger

در ساختارهای مشابه (۱۱)، اگر عملیات درج برای هسته انعکاسی با مشخصه [REF] انجام بگیرد و واحد واژگانی «خود» در آن درج شود، آنگاه هسته ضمیر متصل اجازه حرکت از جایگاه اولیه خود را خواهد داشت این فرایند جابه‌جایی که گونه دیگری از ادغام صرفی است می‌تواند هسته ضمیر متصل را به صورت بلافصل به پایه متصل کند:

(۱۲). خودمونی‌ها

نمودار ۷- ساختار ضمیر انعکاسی پس از جابه‌جایی موضعی

Diagram 7- The structure of the reflexive pronoun after Local Dislocation

فرایند فوق جابه‌جایی موضعی نام دارد که در طی آن، عناصر موجود در اشتقاق می‌توانند بسته به شرایط محیطی، در میانه یا پس از درج نیز مشمول عملیات ادغام صرفی شوند. بدین ترتیب، با درج واحد واژگانی «خود» در هسته واژه پایه می‌توان انتظار داشت که هسته ضمیر متصل مجوز حرکت یافته و به نزدیک‌ترین جایگاه به واژه پایه افزوده شود؛ همانگونه که گفته شد، اعمال فرایندهای صرفی ثانویه، به جز ادغام، سبب حذف نشانه «M» از روی هسته‌ها می‌گردد، در نتیجه می‌توان پیش‌بینی کرد که در اشتقاق فوق، نشانه «M» از روی هسته ضمیر حرکت کرده حذف شود و در نتیجه واحد واژگانی «ما» در هسته مذکور درج می‌گردد؛ اما در حقیقت، فرایند جابه‌جایی موضعی خود نوعی ادغام صرفی است بدین ترتیب لزومی بر حذف نشانه «M»، که پیش‌تر بر روی هسته ضمیر قرار گرفته، وجود ندارد. در ادامه این بخش به بررسی ساختار پی‌بست‌های ضمیری متصل به فعل می‌پردازیم. آنچه در این بخش مورد بررسی قرار می‌گیرد نمایه مفعولی است که به فعل متصل شده و عملکردی بسیار مشابه با نشانه مطابقه دارد.

۲-۴. نمایه مفعولی بر روی فعل

در بخش پیشینه پژوهش به شباهت چشمگیر میان الگوهای مطابقه و مضاعف‌سازی اشاره شد. این شباهت میان وندهای مطابقه و آنچه به عنوان نمایه مفعولی متصل به فعل معرفی می‌شود آنچنان زیاد است که بهرامی و رضایی (۱۳۹۳) این نمایه مفعولی را در مسیر تبدیل شدن به مطابقه مفعولی می‌دانند. اما یکی از مهم‌ترین مسائلی که در پژوهش بهرامی و رضایی (۱۳۹۳) بدان پاسخی داده نشد، مسئله اجباری بودن مطابقه در مقایسه با حضور آزادانه نمایه مفعولی است. در نظریات واژگان‌گرا حرکت مفعول به شاخص گروه مطابقه مفعولی منوط به آن است که هسته مفعول دارای مشخصه‌های صوری ویژه‌ای باشد (Bentley, 1994). این سازوکار عملاً امکان اختیاری بودن فرایند مطابقه را سلب می‌کند.

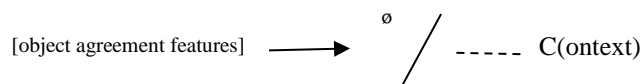
همانگونه که اشاره شد به باور مارانتز (1991) و هله و مارانتز (1993) در رویکرد غیرواژگان‌گرای صرف توزیعی، هسته یا گره مطابقه پس از بازنمون بر روی برون‌داد بخش نحو افزون می‌گردد. این رویکرد، فرایند مطابقه را از عملیاتی صرفاً نحوی به فرایندی پسانحوی تغییر می‌دهد. پژوهشگرانی همچون بوبالیک (2008)، بر این باورند که هسته مطابقه فاعلی به هسته گروه زمان افزوده می‌گردد و مشخصه فای از گروه اسمی کنترل‌کننده یا برقرارکننده مطابقه، که در دسترس‌ترین گروه اسمی برای گره مطابقه فاعلی است، بر روی این گره رونویسی

می‌گردد. بدین ترتیب هسته مطابقت مفعولی نیز بر گروه فعلی بزرگ افزوده می‌شود و رونویسی مشخصه فای^۱ نزدیک‌ترین گروه اسمی یعنی مفعول می‌تواند مطابقت مفعولی را نیز برقرار نماید.^۲

(۱۳) الف. کتاب‌ها رو آیدین بردشون.

ب. آیدین کتاب‌ها رو برد.

در داده (۱۳) به نظر می‌رسد که رونویسی مفعول مستقیم بر روی گره مطابقت مفعولی رخ نداده است که این امر با مشکلاتی همراه است. در توصیف وضعیت داده‌های فوق می‌توان گفت که مطابقت مفعولی در هر دو جمله روی داده است، اما در داده (۱۳) اعمال شدن فرایندی ثانویه منجر به حذف بازنمود آوایی نمایه مفعولی گردیده است.^۳ برای ارائه توصیفی دقیق و غیرواژگان‌گرا از آنچه در داده‌های فوق رخ می‌دهد لازم است تا ابتدا میان دو ابزار صرفی مشخصه‌زدایی و تضعیف مشخصه یکی جهت اعمال در این فرایند انتخاب شود. در دو فرایند مشخصه‌زدایی و تضعیف مشخصه، تغییراتی در محتوای مشخصه‌ای هسته ایجاد خواهد شد که در طی آن هسته مذکور بازنمود آوایی آشکاری نخواهد داشت. علیرغم شباهت بسیار میان این دو ابزار صرفی، هریک از آنها عملکرد خاص خود را در سطح صرف دارند. آرگی^۴ و نوینس (2007) اظهار می‌دارند که در طی فرایند مشخصه‌زدایی، محتوای مشخصه‌ای یک هسته به گونه‌ای تخلیه می‌گردد که هسته مذکور به طور کامل از درون اشتقاق حذف می‌شود. اما در فرایند تضعیف مشخصه، تغییرات در محتوای مشخصه‌ای هسته تنها سبب تغییر در نوع بازنمود آوایی آن می‌شود؛ در واقع، هسته کماکان در اشتقاق حاضر است و تنها بازنمود آن تهی خواهد بود. آنچه در سازوکار پیشین کمینه‌گرایی مطرح شده^۵ همسویی بیشتری با فرایند تضعیف مشخصه دارد. از سوی دیگر فرایند تضعیف مشخصه عملیاتی است که می‌تواند به دلایل کلامی و زبانی نیز اعمال گردد؛ بنابراین می‌توان گفت که، در زبان فارسی، عملیات مطابقت مفعول در پسانحو انجام می‌پذیرد؛ اما پس از آن، مشروط به بافت و شرایط کلامی، فرایند تضعیف مشخصه روی داده و بدین ترتیب نمایه مفعولی بازنمود آشکاری نخواهد داشت. داده (۱۳) براساس قاعده ذیل شکل می‌گیرد:

۵. نتیجه‌گیری

در این پژوهش به تحلیل ساختار و مشخصه‌های ضمائر متصل و منفصل پرداختیم. یافته‌ها نشان داد که ضمائر متصل به حرف اضافه و ضمائر منفصل از جایگاه ساختاری و محتوای مشخصه‌ای یکسانی برخوردار بودند و تنها عامل تمایز میان آنها وجود نمایه «M» بر روی هسته ضمیر متصل است که حاصل ادغام صرفی میان تکواژ پایه و ضمیر محسوب می‌گردد. حضور این نشانه در مرحله درج، کار انتخاب‌کنندگی مناسب برای هسته را آسان می‌نماید. حضور این عنصر که محصول ثانویه فرایند ادغام صرفی است نه تنها در حوزه ضمائر متصل بلکه در تبیین ساختارهای حاصل از فرایند جابه‌جایی موضعی و ساختارهایی همچون «استاد احمد / اوس احمد» نیز کارآمد بود. در ادامه به تحلیل ساختار ضمائر متصل به اسم پرداختیم؛ در این بررسی‌ها نشان دادیم که هسته این عنصر در واقع حاصل پیوند مشخصه‌های شخص، شمار، ضمیر و مالکیت است و این امر گویای تمایز اساسی در جایگاه و ماهیت ضمائر متصل به اسم در مقایسه با ضمائر متصل به حرف اضافه بود. در انتهای بخش چهارم نگاهی به ساختار و عملکرد نمایه‌های متصل به فعل کردیم. علیرغم شباهت‌های چشمگیر میان نمایه مفعولی و وند تصریفی، اما حضور اختیاری نمایه‌های مفعولی در جمله‌ها مهم‌ترین عاملی بود که مانع از جای‌دادن این نمایه‌ها در جرگه

^۱ همانگونه که انتظار می‌رود محتوای مشخصه‌ای این هسته شامل مشخصه‌هایی همچون شخص و شمار بوده اما فاقد مشخصه [Pro] است.

^۲ جایگاه گره‌های مطابقت با جایگاه ساختاری آنها در چارچوب‌های واژگان‌گرا، در سطح نظام محاسباتی، همانندی بسیاری دارد.

^۳ رویکرد این فرضیه با آنچه ولفورد (2001) در باب مطابقت تهی مفعول مطرح می‌کند هم‌سو است. (Woolford, 2001)

^۴K. Arregi

^۵ر.ک. ولفورد (2001)

شناسه‌های فعلی می‌شد. در این پژوهش با استفاده از رویکرد و ابزارهای صرف توزیعی پیشنهاد کردیم که فرایند مطابقت مفعولی در زبان فارسی رخ می‌دهد اما بسته به شرایط کلامی و بافتی، فرایند تضعیف مشخصه با اعمال تغییراتی مانع باز نمود آوایی نمایه مفعولی می‌گردد. یافته‌های این پژوهش مسئله مهمی را هویدا می‌سازد: آنچه پیش‌تر تحت عنوان «توان اتصال پی‌بست‌های ضمیری به میزبان‌های متفاوت» مطرح شده بود حال با ابهامی اساسی مواجه است؛ در واقع، پیش‌تر گفته می‌شد که ضمائر متصل نوعی واژه‌بست هستند و یکی از مهم‌ترین استدلال‌ها در این باب، توانایی اتصال آنها به پایه‌های مختلف بود، **راسخ مهند** (۱۳۸۹) نیز از این استدلال برای اثبات واژه‌بست‌بودگی نمایه‌های مفعولی متصل به فعل بهره گرفته بود؛ این در حالیست که بررسی‌های این پژوهش نشان داد که پی‌بست‌های متصل به اسم، فعل و حرف اضافه در واقع عناصری مجزا با جایگاه‌های ساختاری، محتوای مشخصه‌ای و فرافکن‌های بیشینه متفاوتی هستند که پیامد این امر در پرسش **شقایق** (۱۳۹۴) نیز بازتاب می‌یابد؛ این ضمائر حتی قادرند تا در برخی ساختارها به نزدیک‌ترین جایگاه تکواژ پایه متصل شوند به گونه‌ای که وندهای اشتقاقی و تصریفی پس از آن قرار می‌گیرند. در حقیقت، یافته‌های این پژوهش شاخص‌های واژه‌بست‌بودگی این عناصر را با ابهام مواجه می‌سازد.

منابع فارسی

- انوشه، مزدک. (۱۴۰۰). *صرف در نحو از کمینه‌گرایی تا صرف توزیعی*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- صراحی، محمدامین. علی‌نژاد، بتول. (۱۳۹۲). رده‌شناسی واژه‌بست در زبان فارسی. *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان* ۱، ۱۰۳-۱۳۰.
- شقایق، ویدا. (۱۳۷۶). واژه‌بست چیست؟ آیا در زبان فارسی چنین مفهومی کاربرد دارد؟ *مجموعه مقالات سومین کنفرانس زبان‌شناسی*. (۱۵۷-۱۴۱). تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- شقایق، ویدا. (۱۳۹۴). *فرهنگ توصیفی صرف*. تهران: علمی.
- راسخ‌مهند، محمد. (۱۳۸۴). *نشانه مطابقت مفعولی در فارسی*. *مجموعه مقاله‌های نخستین همایش انجمن زبان‌شناسی ایران* (۲۸۵-۲۷۵). تهران: انجمن زبان‌شناسی ایران.
- راسخ‌مهند، محمد (۱۳۸۹). *واژه‌بست‌های فارسی در کنار فعل*. *پژوهش‌های زبان‌شناسی* ۵، ۱۲-۲۲.
- نغزگوی کهن، مهرداد. (۱۳۸۹). از واژه‌بست تا نند تصریفی بررسی تحول تاریخی بعضی واژه‌بست‌های فارسی جدید. *دستور* ۶، ۷۷-۹۹.
- صحرايي، رضامراد. (۱۳۸۹). *گروه حرف تعریف در زبان فارسی*. *فصلنامه زبان و ادب پارسی* ۴۵، ۱۲۹-۱۵۷.
- بهرامی، فاطمه. رضایی، والی. (۱۳۹۳). تبیین دستوری نمایه‌سازی مفعول در زبان فارسی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی* ۶، ۱-۱۸.
- حسینی، هانا. تفکری رضایی، شجاع. قیطوری، عامر. (۱۴۰۲). *فرایند جابه‌جایی موضعی در زبان فارسی*. *فصلنامه مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران* ۳، ۴۳-۶۴.

References

- Anoushe, M. (2022). *Morphology in syntax; from minimalist program to distributed morphology*. Tehran: University of Tehran Press. [In Persian].
- Arregi, K. & Nevins, A. (2007). Obliteration vs. Impoverishment in the Basque g-/z- Constraint. *Proceedings of the 30th Annual Penn Linguistics Colloquium*. (pp. 1-14) Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Bentley, M. (1994). *The Syntactic Effects of Animacy in Bantu Languages*. Ph.D. Dissertation, Indiana University, Bloomington.
- Bobaljik, D. (1994). What does adjacency do? In H. Harley & C. Phillips (Eds.), *The morphology-syntax connection* (MIT Working Papers in Linguistics 22). (pp. 1-32). Cambridge MA: Department of linguistics, MIT.
- Bobaljik, J.D. (2008). Where's Phi? Agreement as a post-syntactic operation. In D. Adger, D. Harbour & S. Bejar (Eds.), *Phi theory: Phi features cross interface and modules* (pp. 295-328). Oxford: Oxford University Press.
- Borsley, D., Tallerman, M. & Willis, D. (2007). *The Syntax of Welsh*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buchholz, O., & Fiedler, W. (1987). *Albanian Grammar*. Leipzig: Verla Enzyklopädie.
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Paris.
- De Bruyne, J. (1995). *A Comprehensive Spanish Grammar*. Oxford: Blackwell.
- Embick, D & Noyer, R. (2001). Movement operations after syntax. *Linguistic Inquiry* 32(4), 555-595.

- Everett, D. (1996). *Why There are No Clitics: An Alternative Perspective on Pronominal Allomorphy*. Texas: University of Texas Publication.
- Franks, S., & King, T. (2000). *A Handbook of Slavic Clitics*. Oxford: Oxford University Press.
- Friedman, A. (1994). Variation and grammaticalization in the development of Balkanisms. In *Papers from the 30th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. (pp. 95-110). Chicago: University of Chicago Press.
- Halle, M. & Marantz, A. (1993). *Distributed morphology and the pieces of inflection*. Essays in linguistics in honor of Bromberger. Cambridge: MIT Press.
- Hosseini, H., Tafakkori Rezaei, Sh. & Gheitury, A. (2023). Local Dislocation Operation in Farsi. *Research in Western Iranian Languages and Dialects 3*, 43-64. [In Persian]
- Kabak, B. (2007). Turkish suspended affixation. *Linguistics 45*, 311-27.
- Lundskaer, T. & Holmes, P. (2010). *Danish: An Essential Grammar*. London: Routledge.
- Marantz, A. (1988). *Clitics, morphological merger, and the mapping to phonological structure*. *Theoretical morphology*. San Diego: Academic.
- Marantz, A. (1991). Case and licensing. *Proceedings of the Eight Eastern States Conference on Linguistics (ESCOL 8)*, (pp.234-253). Doi: <https://doi.org/10.1075/la.34.04mar>
- Marantz, A. (1995). A late note on late insertion. In Y. Kim (Ed.), *Explorations in generative grammar* (pp. 396-413). Seoul: Hankuk Publishing Co.
- Matushansky, O. (2006). Head movement in linguistic theory. *Linguistic Inquiry 37*, 69-109.
- Monachesi, P. (1999). *A Lexical approach to Italian cliticization*. Stanford: CA Publications.
- Naghzgyu-Kohan, M. (2010). From clitic to inflectional morpheme: A study of the historical evolution of some modern Persian clitics. *Dastor 6*, 77-99. [In Persian].
- Noyer, R. (1997). *Features, positions and affixes in autonomous morphological structure*. New York: Garland.
- Pfau, R. (2009). *Grammar as Processor*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Rasekhmahand, M. (2005). Object agreement marker in Persian. In *Papers from the first Meeting of the Linguistic society of Iran*. (pp. 275-285). Tehran: Linguistic society of Iran.
- Rasekhmahand, M. (2010). Persian Clitics beside Verbs. *Journal of Researches in Linguistics 5*, 12-22. [In Persian]
- Bahrami, F. & Rezaei, V. (2015). The grammatical explanation of Object Indexation in Persian. *Journal of Researches in Linguistics 6*, 1-18. [In Persian].
- Sahraee, R. (2010). Determiner phrase in Persian. *Literary Text Research (Persian Language And Literature) 45*, 129-157. [In Persian]
- Schäfer, F., & Anagnostopoulou, E. (2022). Case and agreement in distributed morphology. In A. Alexiadou, R. Kramer, A. Marantz & I. Oltra-Massuet (Eds.), *The Cambridge Handbook of Distributed Morphology* (pp. 101-130). Cambridge: Cambridge University Press.
- Shaghghi, V. (1995). What is a clitic? Is such a concept used in Persian? *Proceedings of third conferences of linguistics*. (141-157). Tehran: Allame Tabataba'i University Press. [In Persian]
- Shaghghi, V. (2015). *A descriptive dictionary of Morphology*. Tehran: Elmi [In Persian]
- Siddiqi, D. (2009). *Syntax within the Word*. Amsterdam: Benjamins.
- Sigurðsson, A. (2006). Agree in syntax, agreement in signs in agreement systems. In C. Boeckx (Ed.), *Agreement systems* (pp. 201-237). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins. Doi: <https://doi.org/10.1075/la.92.10sig>
- Sorahi, M. A., & Alinezhad, B. (2013). A typological study of clitics in Persian. *Journal of linguistics & Khorasan dialects 1*, 103-130. [In Persian]
- Spencer, A. & Luis, A. (2012). *Clitics: An introduction*. Cambridge: Cambridge university Press.
- Stump, G. (1984). Agreement vs. incorporation in Breton. *Natural Language and Linguistic Theory 2*, 289-426.
- Woolford, E. (2001). Condition on object agreement in Ruwund (Bantu). *The Umass Volume on Indigenous Languages*. University of Massachusetts Occasional Paper in linguistics 20, 1-22. Amherst, MA: GLSA.
- Zwicky, A. & Pullum, G. (1983). Cliticization vs. inflection. *Language (59)*, (p. 502-13).

